HET MERKWAARDIGE KARAÏBISCH

(een ethnologisch verhaal voor den gewonen lezer)

DOOR

C. H. DE GOEJE

I. EEN BOEKBESPREKING MET WAT GESCHIEDENIS

Er zijn van die ongeschreven nationale of menschheids-plichten, waarvan het spijtig is, als ze verzuimd zijn, en die nochtans meest vergeten worden, als niet de een of ander ze persoonlijk aanvat.

Twee keer verleden jaar, kwam een monumentaal werk over Suriname het verheugend getuigenis brengen, dat er in ons midden zulke aanpakkers nog wel zijn, en ook dat degelijke arbeid gewaardeerd en gesteund wordt.

Eerst verscheen IJzerman's boek over de geologie en petrologie van Suriname, en vlak daarna het ethnografisch-linguistisch werk, waarvan de volledige titel is:

Encyclopaedie der Karaïben, behelzend taal, zeden en gewoonten dezer Indianen, door W. Ahlbrinck, C. s. s. R., geïllustreerd door E. La Rose, teekenaar bij den Opnemingsdienst te Paramaribo. Verh. der Kon. Akad. van Wet. te Amsterdam, afd. Letterk., nieuwe reeks, deel XXVII, N°. 1, Amsterdam 1931; xiv, 555 blz. en 160 blz. platen.

— Een geheel volk te beschrijven, is geen geringe taak, vooral als men ook nog wil zorgen dat in de wetenschappelijke detaillering het levend geheel duidelijk uitkomt. De schrijver deed het in den vorm van een Encyclopaedie, gerangschikt naar de Indiaansche woorden, en dat zal wel daarmede samenhangen, dat hij de taal het eerste en het grondigste heeft onderzocht. Uitvoerig en degelijk behandelt hij in dit werk de taal, en daarvoor mag men dankbaar zijn, want een zoo goede beschrijving bezaten we tot dusver noch van het Karaïbisch van Suriname, noch van eenige andere taal der Karaïbische taalgroep. Zóó goed is thans het eigenlijke Karaïbisch beschreven, dat alle vroegere beschrijvingen

achterhaald en verbeterd zijn, en nog slechts waarde hebben voor de hoogst enkele woorden of vormen die misschien aan de aandacht van P. Ahlbrinck ontsnapt zouden kunnen zijn, en voor de kennis van dialecten in andere streken en in ouderen tijd.

Laat mij even den weg wijzen door de verwarring der namen:

Een groote groep Indianen-stammen in de noordelijke helft van Zuid-Amerika, wier talen kennelijk met elkaar verwant zijn, noemt men naar een van die stammen: de Karaïbische taalfamilie. De stam waarnaar de groep is genoemd, is het volk van Ahlbrinck's Encyclopaedie. Zelve noemen ze zich *Kaliña* of *Karina* (= *kari*-aardsch wezen?), waarvan de namen waarmede anderen ze aanduiden: Karaïb, Caribe of Galibi, wellicht verbasteringen zijn. Reeds ten tijde der Ontdekking woonde dit volk in het benedenland van Guyana, ongeveer van de Oyapock tot de Orinoco. „Die oorlogsugtige natie, die sonder tegenspraak de dapperste en talrijkste natie van dese kust is” ¹⁾ getuigde van zichzelf „*ana kari-na rote, amu-kon paporo-ro i-toto nan-to*” = wij alleen zijn menschen, de anderen zijn allen vijanden (of slaven) ²⁾. Andere stammen, ook de Spanjaarden, hebben dat dikwijls tot hun nadeel ondervonden. Geheel weerlooze lammeren waren die anderen overigens ook niet; de Arawakken bijv. wisten zich wèl te weren ³⁾, en ook de Akawois, „een korsilige natie geen het minste ongelijk konnende verdragen en gestadig met de Caraïbanen in oorlog” ⁴⁾.

In de 15e eeuw waren onze Karaïben bezig zich uit te breiden over de Antillen; een deel hunner is daar gebleven, heeft zich vermengd met vrouwen van de oudere bevolking, en zoo ontstond een nieuw volk met eigen taal. Onze zeevaarders (Pieter Schouten 1624, Piet Heyn 1626, de Ruyter 1665) hebben ze daar nogal eens ontmoet: „Was seer fray volck van ghedaente, en ginghen gantsch naeck”; een enkel maal slechts „thoonden de Wilde haren qua-

¹⁾ J. A. J. de Villiers, Storm van 's Gravesande, 's Grav. 1920 p. 130; id. id. Hakluyt Soc. 2 XXVI, vol. 1 p. 268. Scott (Colonising Expeditions to the West Indies and Guiana, Hakluyt Soc. 2 LVI p. 136) schatte omstreeks 1665 het aantal Karaïben op meer dan 40000 families, waarvan 5800 in Suriname; Ahlbrinck's Encyclopaedie p. 194, vermeldt voor Suriname in 1924 1240 personen; den missionarissen komt het voor, dat het aantal der Karaïben in de laatste 20 jaren stabiel blijft.

²⁾ P. J. Gumilla, El Orinoco, Madrid 1745.

³⁾ Zie Adriaan van Berkel, Amerikaansche Voyagien. Amsterdam 1695, en J. Rodway, Some Spanish Accounts of Guiana. Timehri IX, Demerara 1895.

⁴⁾ De Villiers op. cit. p. 308, id. Hakluyt p. 552.

den aert" ¹⁾). Op Dominica en St. Vincent zijn, of waren kort geleden, nog resten van dit volk, deels vermengd met negerbloed. Na een opstand, heeft het Engelsche bestuur in 1796 een deel hunner van St. Vincent overgebracht naar Britsch-Honduras, waar hun nakomelingen nog thans wonen ²⁾). Al deze menschen worden óók Karaïben genoemd; soms Eiland-Karaïben (of Eiland-Arawakken) en Honduras-Karaïben.

Onze Karaïben in Suriname zijn dus de „absolute Karaïben”, en het puurste extract daarvan, de Karaïben van onvermengd bloed, noemt zich nog bij een bijzonderen naam: *Teleuyu* of *Taira* (*tere, taro* waar, *uyu* vadergeest of geest?). De Nederlanders die in 1616 aan de Essequibo gevestigd waren, hadden reeds Karaïbische bondgenooten ³⁾), en ook in Demerary en Berbice, en in Suriname sedert 1685—86 toen Gouverneur Van Aerssen van Sommeldyck vrede met hen sloot, zijn ze onze trouwe vrienden geweest. Ook de Franschen hebben het goed met hen kunnen vinden, en het is wel opmerkelijk, dat het Fransch, Nederlandsch en Britsch gebied in Guyana en de Antillen ongeveer samenvalt met het gebied der Karaïben, vijanden van de Spanjaarden.

— Bijna elke beschrijving van Guyana vertelt iets van deze menschen, doch meestal bepaalt het zich tot het materiele leven, en dat nog oppervlakkig. De taal, die zoo onmiddellijk het innerlijk van den mensch doet kennen ⁴⁾), is er al heel slecht afgekomen; misschien wel omdat de missionarissen die ten deze veelal de spits afbeten, moeilijk vat kregen op dit sterke, zelfbewuste volk met zijn diep wortelend gezond en goed eigen geloof.

Niettemin hebben toch verschillende zendelingen, o.a. in Suriname de Hernhutters, een en ander over de Karaïbische taal op

¹⁾ Het Iaerlyck Verhael van Joannes de Laet. Linschoten-Ver. XXXIV pp. 37, 132, 135. G. Brandt, Het leven en bedrijf van den heere Michiel de Ruiter. Amsterdam 1687 p. 365.

²⁾ Hun eerste woonplaats aldaar, het eiland Ruatan in de baai van Honduras, was in 1827 bijna Nederlandsch gebied geworden, zie De West-Indische Gids XI p. 29. Zie voorts E. Conzemius, Ethnographical notes on the black Carib (Garif), American Anthropologist 30.

³⁾ Scott, op. cit. p. 140.

⁴⁾ J. Vendryes, Le Language, Paris 1921 p. 128, zegt hierover „Il est toujours imprudent de vouloir juger de la mentalité d'un peuple par les catégories grammaticales que possède sa langue. Il y a des langues qui maintiennent fort longtemps comme procédés grammaticaux des catégories qui n'ont plus de raison d'être". Ongetwijfeld moet men niet maar in den blinde conclusies trekken, doch wat de taal toont is eenmaal uit het binnenste van den mensch voortgekomen, en wordt, voor zoover het niet meer levend mocht zijn, toch nog door den mensch toegelaten.

papier gesteld. Doch de wetenschap had er vroeger geen belangstelling in, en ieder die de tropen kent, weet dat daar insecten zijn, die voor papier juist een zeer groote belangstelling hebben. Toen dan ook in 1893 Lucien Adam zijn vergelijkende grammatica met woordenlijst van de Karaïbische taalfamilie uitgaf, maakte het „Karaïbisch” daarin maar een pover figuur.

In 1903 voerde een gunstig lot mij naar het heerlijke Suriname, als deelnemer aan de Gonini-expeditie. Te Albina aan de Marowijne bezochten wij het nabijgelegen Karaïben-dorp, en als roeiers en jagers vergezelden ons een Arawak en een Karaïb. Voor praktisch gebruik was ik begonnen een taal van het binnenland, het Ojana, te leeren, en van leeren kwam nader verzamelen, en vervolgens bewerken, en toen ik eenmaal wist dat het Karaïbisch ook nog niet volledig bekend was, zocht ik bij de beide volgende expedities ijverig aanraking met Karaïben. Heel wat over hun taal kwam ik ook te weten door den Catechismus van Pater C. van Coll te ontleiden, welk boekje tot dusver voor wetenschappelijke doeleinden nog niet was gebruikt. Menige opheldering kon ik nog van den samensteller zelf krijgen. De avonduren doorgebracht in de Pastorie te Paramaribo bij dezen beminnelijken geestelijke, die nooit tevreden was voor wij samen een flesch uitmuntenden wijn hadden opgemaakt, — hij met mate —, zijn schoone herinneringen.

Zóóveel nieuw materiaal kwam op die wijze beschikbaar, dat het mogelijk bleek om bij de publicatie daarvan tevens een grammatica te geven, die niet te ver achterstond bij die welke van verwante talen reeds bestonden. Van de familie van wijlen den Britschen zendeling W. H. Brett kreeg ik nog een woordenlijst, en het lukte in de bibliotheek te Berlijn een Spaansch manuscript uit de 18e eeuw op te duiken, door Alexander von Humboldt uit Amerika meegebracht, en sedert lang vergeten.

— Doch het verzamelen dat een reiziger kan doen, lijdt onder de omstandigheid dat hij reist. Vooral geldt dat voor bestudeeren van volk en taal; daarvoor moet men langdurig bij de menschen zijn. Zulk een goede gelegenheid hebben velen gehad, en het is hun niet ingevallen er gebruik van te maken. Wie wèl de kansen aangrepen, waren de gebroeders F. P. en A. Ph. Penard in Suriname. Vooral met Karaïben waren zij bevriend, en reeds vroegtijdig hadden zij het plan een Encyclopaedie der Karaïben uit te geven. Wij danken aan hen zeer belangrijke geschriften (1907 en later); ziekte van beiden en overlijden van F. P., zal er niet vreemd aan geweest zijn, dat het samenvattend werk niet voltooid werd. De taalgegevens zendt A. Ph. mij thans geregeld toe, om, als er ge-

legenheid komt, ze te publiceeren. Ik heb mij veroorloofd bij verschillende gelegenheden een weinigje propaganda te maken voor het werk van deze onderzoekers, omdat daarin, zij het al ongezuiverd, en deels verstoep in koloniale bladen, inzichten aanwezig zijn, die de ethnologie zoekt en nog niet heeft.

Iets later wierp nog een ander zich in dezen arbeid: Pater W. Ahlbrinck, en de vrucht van zijn twaalfjarige studie, 1914—26 ligt voor ons.

In het voorwoord vertelt hij, hoe hij daartoe als missionaris der Saramakka, Coppename en Marowijne in de gelegenheid kwam, en aanvankelijk zich op de taal toelegde, en zoo vanzelf ook in het gebied der ethnologie kwam. Veel steun mocht hij ondervinden van Mgr. van Roosmalen en zijn klooster-oversten die de reizen mogelijk maakten, van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen die het werk uitgaf, het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap dat subsidie gaf, en vele anderen. Als medewerkers noemt hij den heer P. E. W. La Rose voor de afbeeldingen, en Fr. M. Aurelianus Vinken, die het stuk „Zur Lautlehre des Karaïbischen” opstelde dat in *Anthropos* (XVIII—XIX, 1923—4) werd gepubliceerd en ietwat omgewerkt in dit werk is opgenomen.

Van dit boek mag getuigd worden, dat het taalwerk schitterend is, de ethnographie van gebruiksvoorwerpen, techniek enz. zeer goed, folklore, magie, geestelijk leven, niet onbelangrijk als bevestiging, dikwijls aanvulling, van het reeds bekende; de indeeling en het stelsel van verwijzingen nadert de volmaaktheid; fraaie platen ¹⁾.

Wie, liever dan de hier en daar blijkende inzichten van den schrijver over te nemen, zich een eigen meening wil vormen, vindt de gelegenheid daartoe, doordien overal het oorspronkelijk materiaal in overvloed is gegeven. Het ietwat persoonlijk karakter van het werk zouden wij overigens niet gaarne willen missen; er zit warmte en leven in, en een bekoorlijke stijl met enkele genoeglijke Surinaamsche uitdrukkingen (taaïen = de hangmat binden, fameus = hevig).

Op het vele interessante in het boek te wijzen, is onbegonnen werk. Een ethnographische ontdekking lijkt mij, dat de Karaïben vazen maken met aangezichtsfiguur. Ook, dat zij om geesten te verdrijven het Schwirrholtz gebruiken, een stuk riet dat aan een touw wordt rondgeslingerd en dan een suizend geluid geeft, waar-

¹⁾ Enkele kantteekeningen geef ik ten gerieve van gebruikers van het boek, in het Aanhangsel (5).

van de naam *wun-wun* afkomstig zal zijn. Wie onlangs Trader Horn in de bioscoop heeft gezien, heeft daar een dergelijk instrument kunnen zien en hooren gebruiken, en misschien wel medegegriezeld met de ijlings naar hun hutten vluchtende negers.

In dit opstel zullen wij daarbij echter niet verwijlen, doch zien wat er voor den dag komt, als men een en ander nader onderzoekt in verband met dat wat bij andere volken is aangetroffen. De richting waarin een onderzoek iets beloofde, werd gewezen door de merkwaardige dingen die uit het Arawaksch te voorschijn waren gekomen. Een goed eind voerde mij een moeizaam exploreeren in de oude Spaansche catechismussen, grammatica's en woordenboeken van het Cumanagoto en Chayma, verwante talen uit Venezuela. Daarna bracht de Encyclopaedie met haar fijn en volledig materiaal van een der Karaïbische talen, de bevestiging. En, naarmate de taal doorzichtig werd, en bleek hoe zij is opgebouwd uit kleine en allerkleinste deeltjes, werd het ook duidelijk waardoor dat zoo is ontstaan.

Ik zal hier geen geleerdheid geven, ook geen stokpaardje berijden, doch eenvoudig met een aanwijsstok bij de verschijnselen staan, en uw aandacht vestigen op den zin die uit deze verschijnselen spreekt.

II. DE OUDE MENSCHENSOORT INSTINCTWEZEN

Het is eigenlijk — als men het eenmaal gevonden heeft — heel eenvoudig.

Spreek eens een eenvoudig zinnetje uit: „ik kap den boom”. De zinsbouw geeft weer, hoe we onszelve en de buitenwereld voelen: het kunnende „ik”; het optreden „ik doe”; de inert-passieve buitenwereld.

Deze actieve zinswending kunnen wij vervangen door de passieve, en zeggen „de boom wordt door mij gekapt”, doch dat verandert niets aan onze overtuiging dat „ik” het doe. De passieve zinswending klinkt bescheidener. En dit is nu juist, waarom vele Nederlanders er niet van houden; zij voelen het als overdreven nederigheid, of vreezen zelfs dat de wijze van spreken zal terugwerken op het karakter van den spreker. Aldus bijv. Fr. v. R.: „Laten we zoo mogelijk de stijl-lijdzaamheid van ons afschudden, en den bedrijvenden vorm in eere herstellen en laten zien, dat we zelfbewuste persoonlijkheden zijn. We moeten de schooljeugd leeren in de opstellen den actieven vorm te gebruiken.... De zelf-

negeerende onderdanige gemoedsgesteldheid aankweeken kan nergens goed voor zijn" ¹⁾).

Nu, de Karaïben staan daar wel zoo ver mogelijk vandaan. Zelfbewust, actief en bedrijvig in de hoogste mate lijken zij ons. Moed, en onbewogen pijn en ontbering verdragen, golden hun als hooge deugden. Volk van krijgers, dat zich als heer van alle andere stammen voelde, en noch voor de macht der Europeanen heeft gebukt, noch voor de verleidingen van hun cultuur is bezweken. Zulke menschen spreken natuurlijk in den actieven vorm, meent ge?

Net mis! De Encyclopaedie vertelt „De passieve zinswending wordt met voorkeur gebruikt om de vervoeging van het werkwoord te voorkomen". En dat moet wel diep zitten, want een dergelijk verschijnsel is bekend van andere Karaïbische stammen, en de Kariri's, achterneven van de Karaïbische volken, konden zelfs de meeste handelingen niet anders aanduiden dan door een passief (niet-actief) werkwoord ²⁾).

Veelal wordt nog vóór het werkwoord de persoon genoemd die de handeling ondergaat, en verder onderzoek wijst uit dat zeer waarschijnlijk deze Indianen zichzelf en de buitenwereld geheel anders voelen dan wij. Als wij zouden zeggen „Jan slaat mij", dan zegt de Indiaan ongeveer „mij (is bewust dat) er vallen slagen (waarbij) Jan (in) activiteit (is)", of „Jan (de) oorsprong (is)".

Sporen van iets dergelijks zijn ook elders gevonden, en als we ons een beeld willen vormen van de vroege menschheid dat niet in tegenspraak is met de verschijnselen, dan moeten wij plaats inruimen voor de mogelijkheid, dat de mensch reeds handelde als mensch, vóór hij kon zeggen „ik handel". Van buiten gezien naar doen en laten mensch; naar bewustzijn instinctwezen, bestuurd door hogere machten.

Geheel lijdelijk orgaan en werktuig van hogere machten, voelden de Karaïben zich echter niet. Van de Eiland-Karaïben vertelde Breton: „onze wilden hebben nooit hooren spreken van Pythagoras, nochtans schijnen zij doordrongen te zijn van zijn metempsychose" ³⁾, en van deze of van de vastelands-Karaïben, Pelleprat: „Zij gelooven in de onsterfelijkheid der ziel en sommi-

¹⁾ Fr. v. R. De lijdzame lijdende vorm. Alg. Handelsblad, overgenomen in De Drie Dietsche Barken (Algemeen Nederlandsch Verbond 's Gravenhage) Juni 1929.

²⁾ Elders hoop ik te zullen aantoonen dat het actief, voor zoover deze talen het kennen, niet een echt actief is, zooals wij dat hebben.

³⁾ R. Breton, Dict. Caraïbe-Français (1665), éd. fac-sim. Leipzig 1892 p. 189.

gen meenen dat de goeden naar den Hemel gaan na hun dood, en de boozen onder de aarde; anderen echter gelooven aan een soort metempsychose . . . dat wanneer zij sterven, hun ziel binnengaat in het lichaam van een kindje dat ter wereld komt " ¹⁾).

III. DE KLANKEN ALS TAALWORTELS. INSTINCTIEF SPREKEN

Iets anders voert ons nog dieper in de zaak.

Onderstel dat wij op de rivier zijn, en een onzer (I), een zandbank ontdekkend, uitroept „zandbank”, en een ander (II) dat hoort en begrijpt.

Wat er gebeurt, kan op eenvoudige, zij het al onpoëtische wijze, aldus worden voorgesteld: 1 zandbank → 2 proces in gezichts- of tastorgaan I → 3 zielebeeld „zandbank” in I → 4 beweging enz. spraakorganen I → 5 luchtverdichtingen en -verdunningen → 6 bewegingen enz. in gehoororgaan II → 7 zielebeeld „zandbank” in II.

Het gebeurt alles in een oogenblik, en vrijwel automatisch, als een mechanisme dat afloopt; hoogstens kunnen we op het een of ander punt ons bezinnen en stoppen. En nog iets: wij kunnen tevoren afspreken om een zandbank door een ander woord aan te duiden, zelfs door een kunstmatig gevormd woord, bijv. *sablobenko* (Esperanto), een nummer, een willekeurige klankcombinatie. Hebben we het ons tot gewoonte gemaakt, dan loopt het weder even automatisch; het verschil is alleen dat tusschen 3 en 7 een andere baan wordt gevolgd; we hebben het mechanisme verstand.

Dat verstellen van het mechanisme, konden de oude Karaïben niet; de natuur had het gesteld. De Karaïb zegt namelijk 1 *sakao* 2 *i-3 ra-ri* 4 *me* 5 *na* = 1 zand 2 zijn 3 (bodem-)vastheid 4 op de wijze van 5 er is, en we vinden dat in zijn taal de *r* steeds voorkomt (en ook niet anders voorkomt dan) wanneer de zaak die wordt aangeduid, het karakter toont van „vast door samentrekking” of iets dergelijks (als eigenschap van iets in de buitenwereld of van de ziel, zie Aanhangel (2)). Ook de andere klanken gaan steeds samen met een bepaalde beteekenis of affekt-waarde (zie Aanhangel (1)), en de Karaïben weten dat dit zoo is!

Hetzelfde verschijnsel, met ongeveer dezelfde beteekenis der klanken, is in andere talen gevonden; bovendien is er verwantschap te bespeuren tusschen beteekenis en klank (d.w.z. het „ge-

¹⁾ P. Pelleprat, *Relation des Missions des P. P. de la Compagnie de Jésus dans les Isles & dans la terre ferme de l'Amérique Méridionale*. Paris 1655, II p. 77.

baar" der spraakorganen dat den klank voortbrengt). Alles tezamen genomen, is het onaannemelijk dat een speling van het toeval ons hier wat voorgetooverd zou hebben. Aan menscheijk maakwerk valt echter niet te denken; het kan haast niet anders, dan dat we hier te doen hebben met een instinct, met klankinstinct, met een natuurwerking dus.

Sporen van iets dergelijks zijn ook elders gevonden, en als wij ons een beeld willen vormen van de vroege menschheid dat niet in tegenspraak is met de verschijnselen, dan moeten wij plaats inruimen voor de mogelijkheid, dat de mensch reeds was toegerust met datgene waardoor hij zich van alle dieren, ook van de menschen, onderscheidt: het spreken, vóór hij een vrij denkende persoonlijkheid was. Hij sprak als mensch, doch uit instinct, blijkbaar bestuurd door dezelfde machten die zich ook in de natuur daarbuiten, en in zijn lichaam uiten, omdat zijn woorden zich getrouw aansluiten bij de dingen in de buitenwereld.

De tegenwoordige Indianen zijn in hun spreken niet meer zoo geheel instinctwezen: zij hebben reeds gevormde talen. De Europeanen heeft, wij zagen het hiervoor, nog pas in zeer beperkte mate het eigen beheer over zijn spreken.

IV. DE WERELD ALS ZIEL EN EXPRESSIEF GEBAAAR

Nog belangrijker dingen komen aan het licht. Ook dit is alweer zoo eenvoudig, dat men het dadelijk kan begrijpen.

Neem nog eens het voorbeeld van het vorige hoofdstuk voor u.

Wat zien wij daar bij den overgang van 3 zielebeeld „zandbank" → 4 beweging enz. spraakorganen? Niet minder dan hoe de geest zich openbaart in de stof!

Er is iets gebeurende of zich veranderende in de ziel. Als gevolg daarvan beginnen levensprocessen van het lichaam zich zoo te richten, dat, culmineerend in de spraakorganen, zekere spanningen en ontspanningen van spieren optreden, en een bewegende plastiek plaatsvindt.

Het zijn ongetwijfeld physische, chemische en levens-processen, en ook speelt het zich af in de materie, in ruimte en tijd. Maar dit alles maakt zich ondergeschikt aan een omvattender beginsel, voegt zich tot een eenheid van hooger orde: het expressieve.

Want de bewegingen en standen der spraakorganen drukken iets uit. De geoefende lippenlezer kan het reeds bij 4 aflezen; met behulp van een fonogram of dgl. zal men het bij 5 kunnen aflezen; en het heel gewone is, dat we het bij 6, in en door het gehoororgaan

aflezen = hooren en begrijpen. Men is dan ook reeds lang geleden tot de overtuiging gekomen, dat de spraak eigenlijk van eenerlei aard is met gebaren en mimiek ¹⁾; ook al wat physiognomie is, mogen wij daar wel bij rekenen.

Als een geboren genie, bemerkt de mensch aan zoo'n gebaar of gelaatsuitdrukking of geluid, onmiddellijk wat er omgaat in de ziel van den ander. En hoe uitermate spiritueel moet dan wel reeds het allergewoonste allerondoordachtste gebaar van den domsten of primitiefsten mensch zijn, als we het zóó maar ineens begrijpen!

En let nu eens op: 7, de voorstelling van de zandbank, moet iets gemeen hebben met 1, de zandbank buiten in de natuur, en daaruit volgt dat datzelfde ook daartusschen, in 2, 3, 4, 5 en 6 aanwezig moet zijn. Het toont zich op allerlei wijzen, doch die verschillende openbaringswijzen behooren alle tot slechts twee typen: 3 en 7 het spiritueele rechtstreeks, 4, 5, en 6 het spiritueele dat zich door expressieve ordening van de materie openbaart ²⁾.

De Karaïbische medicijnman zal u nu vertellen, dat hij in de helderziende extase schouwt hoe aan 1 nog iets voorafgaat, n.l. 0 geestelijk wezen, hetwelk 1, de zandbank, de aardse verschijningsvorm, uit zich laat voortkomen ³⁾. Zelfs dat wat ons ertoe brengt de materie materie, en het voorwerp voorwerp te noemen, n.l. hun ruimtelijkheid, tastbaarheid enz., is voor een dergelijk

¹⁾ W. Wundt, *Völkerpsychologie*, Leipzig 1900, I; L. Bloomfield, *An introduction to the study of language*, New York 1914. Bij aangeleerde woorden is de zaak iets ingewikkelder; voor die natuurlijke wijze van spreken waaruit het Karaïbisch ontstaan moet zijn, geldt het ten volle.

²⁾ Men zal wel opmerken dat die twee typen van openbaringswijze onmiddellijk samenhangen met de menschelijke organisatie. Wij beleven a) innerlijk: gedachte, gevoel, beeld dat de helderziende schouwt, enz., b) uiterlijk: als door de zintuigen iets tot ons komt; tusschen beide in de lichaamsgebaarwordingen. Op alles van b) past iets van a), omgekeerd echter niet, m.a.w. er is geest die zich als geest en als stof toont, en geest die zich alleen als geest toont.

³⁾ Zie nader Hoofdstuk VI en Aanhangsel (4). Die geestelijke oerwezens noemt de Karaïb *yumu* of *yumang*, vermoedelijk = (y)u levend-geestelijk *mu* of *mang* physiognomie (vgl. -*me* de wijze waarop, *eme* manieren, *me* vlek, teekening, letter enz., Chayma *eme-ra*, Akawoi *eymu* aangezicht). De aardse individuen die ze uit zich laten voortkomen, noemt hij *yana*, misschien = aardse-reëel duurhebbend. Zulke uitleggingen zijn niet zoo roekeloos speculatief als ze misschien lijken. Wie zich de moeite wil geven het Karaïbisch enz. (vooral het Kariri, zie Aanhangsel (1) noot, is leerzaam) zorgvuldig te onderzoeken, zal wel vinden dat werkelijk die talen grootendeels beheerscht worden door deze klanksymboliek.

inzicht niet meer dan een van de vele expressies van geestelijk wezen; inderdaad getuigen hiervan verschillende taalverschijnselen.

Deze wijze van de dingen zien, loopt als een draad door de geheele wereldbeschouwing, mythen, wetenschap en magische techniek van den Karaïb. Precies zooals wij, denkende, de beginselen der dingen zoeken in de meet- en wiskunde die ze ons toonen, zoo zoekt de Indiaan ze instinctief in het expressieve dat ze hem toonen.

Ongetwijfeld kan dit rechtstreeks tot het hart der dingen voeren. Is trouwens het zoeken naar meet- en wiskunde en mechanica in de dingen, niet ook het opsporen van een expressiviteit? — Doch voorwaarde is, dat de mensch dan ook werkelijk geheel openstaat voor het spiritueele dat zich hem wil openbaren; is er troebeling in zijn wezen, dan zal hij onzuiver waarnemen, allicht erbij gaan fantaseeren, en ook de overlevering zal niet zuiver blijven.

Ik geef hier nu een voorbeeld, waaraan men het beginsel kan zien, in dit geval op nogal grof-uiterlijke wijze toegepast (of het middel helpt voor de kwaal, is mij niet bekend).

Aporomu is het kruidje-roer-mij-niet. Het woord drukt waarschijnlijk uit *aporo* samentrekking, sluiten (*a* daar zijnd *po* naar buiten *ro* samengetrokken) (*i*)*mu* geest, doelende op de eigenschap van deze plant om bij aanraking, en 's nachts, de bladeren te sluiten. De gedroogde en fijngestampde bladeren legt men op een wond om deze te doen genezen, zich te laten sluiten.

— De Indianen klagen, dat het oude helderziend vermogen zoo achteruit is gegaan. Aan de juistheid van het grondbeginsel hunner wetenschap twijfelen ze echter volstrekt niet.

Ziehier wat in de 17e eeuw, Eilanden-Karaïben ervan vonden:

„Zij nemen er aanstoot aan, als men hen wilden noemt, en zegt dat zij geen geest hebben en dat ze als dieren leven. Zij antwoorden dat naar hunne meening dat bij ons nog in sterkere mate het geval is, omdat wij niet op hunne wijze leven: dat zij hun wetenschap hebben en wij de onze, alsof er twee manieren zouden zijn om de dingen in hun waarheid te weten ¹⁾”.

V. INDIAANSCH OPENBARINGSWETENSCHAP EN EUROPEESCHE VERSTANDSWETENSCHAP. MODE EN ZEDE. OUDE EN NIEUWE MENSCHENSOORTEN

Dat oordeel is uitgesproken in de 17e eeuw, en sedert hebben de Europeesche wetenschappelijke inzichten zich nog veel verder

¹⁾ F. de la Borde, in *Recueil de divers voyages faits en Afrique et en Amérique*. Paris 1684. Engelsche vertaling in *Timehri*, Demerara 1886.

verwijderd van de Indiaansche. Het loont de moeite eens te peilen waar de grond ligt van dat verschil.

Daartoe vestig ik opnieuw uwe aandacht erop, dat in al de tot dusver in dit opzicht onderzochte talen, elke klank van een woord een bepaalde elementaire eigenschap aanduidt van het ding dat door het woord wordt aangeduid, en het is steeds dezelfde eigenschap die door een bepaalde klank wordt aangeduid. Daar die talen slechts een beperkt aantal klanken hebben: ongeveer 12 medeklinkers en 5 tot 7 klinkers, volgt daaruit, dat de geheele wereld (voor zoover de taal bij machte is haar aan te duiden) bestaat uit 12 en 5 tot 7 beginselen met hun combinatiemogelijkheid en misschien intensiteit enz.

Deze conclusie gaat heel ver; ze is echter even onvermijdelijk, als die dat onze ruimte 3 dimensies heeft, dat er bij de tonen aan een beperkt aantal intervallen iets bijzonders is, enz.

Aan de taalklanken merken we dan nog op, dat verwantschappen en tegenstellingen in de klanken (n.l. in de klankgebaren) parallel gaan aan verwantschappen en tegenstellingen in de beteekenissen, wat erop wijst, dat de verschillende wereldbeginselen waarvoor die klanken en beteekenissen representatief zijn, bij elkaar behooren, een veeleenheid zijn.

In hun 12- en 5 tot 7-zijdigheid, ligt misschien een grondslag van wiskunde, doch het wezen van elk dier wereldbeginselen is stellig niet mechanisch-wiskundig in den bij ons gebruikelijken zin. Ze openbaren zich in de taal als kwalitatief verschillende wilsuitingen en gemoedstoestanden, en daar deze werkend-scheppend optreden in het spraakgebaar, wellicht ook in natuur en lichaam (zie hoofdstuk IV), is hun algemeene aard veeleer iets als persoonlijkheid of boven-persoonlijkheid.

Maar aldus, namelijk als geestelijke wezens en hun samenspel, verschijnt de wereld ook in het helderziend schouwen van den Indiaan, en zijn wetenschap is in hoofdzaak dat geschouwde. Die wetenschap is dus hoofdzakelijk openbarings-weten, en in deze openbaring toont de wereld haar ziele-, persoonlijkheids- of vrije wil-zijde.

Openbaring van deze volle soort is onder de tegenwoordige Europeanen hooge uitzondering; blijkbaar zijn hun lichamen en zielen slechts ontvankelijk voor de openbaringen van fijn geciseleerde, zuivere, doch levenlooze wiskundige waarheden. Ook wel voor de stille stem van het geweten, de ingevingen van gezond verstand, enz.; doch daar weet onze wetenschap niet veel mede aan te vangen. Zij streeft naar klare denkvoorstellingen, en wil

vergelijken, statistiek houden, controleeren enz. Daardoor wordt ze onvermijdelijk getrokken naar dat deel der verschijnselen dat onveranderlijk is, of steeds op dezelfde wijze wederkeert, dat is naar de gestolde, geworden zijde van de wereld.

Zoo komt het, dat er een Indiaansche wetenschap is, die omvattend en diep is, doch opweg dekadent te worden, nu de openbaringen troebel worden of uitblijven; en een Europeesche wetenschap, gespecialiseerd in de korst of schaal der wereld (letterlijk en figuurlijk) en hierin in vollen voortgang, doch door haar kenmethode niet instaat dieper door te dringen in de wereld. En soms dit niet beseffend.

Ten deze zijn de groote voormannen der wetenschap veelal nog ietwat voorzichtig, doch de populaire wetenschap niet, en de menigte volgt blindelings de heerschende mode.

Mode, zede! een ander onderwerp. Vanwaar die neiging tot navolgen? De primitieven willen het soms wel zeggen: de goden of de vergoddelijke voorouders hebben alle gebruiken ingesteld; wie zich daaruit losmaakt, loopt in zijn verderf. Van de Toradja's (Celebes) vertelde Adriani: „onafhankelijkheid vinden ze hetzelfde als naakt in den regen staan” ¹⁾. Op die wijze gezegd, gaan we vermoeden dat ook onze voorkeur voor mode, zede en gebruik (alle ik-besef, zie hoofdstuk II, ten spijt!), wel eens een rest zou kunnen zijn van het oude zich deel voelen van een bindende wereldorde ²⁾.

Maar bij ons is dat slechts een vaag gevoel, waaraan we als denkers gemakkelijk twijfelen. Bij de Karaïben is het nog een zekerheid; en al moge hun weten misschien grootendeels voortkomen uit overlevering, onderhouden door de mededeelingen der medicijnmannen, ze zien blijkbaar de wereld zoo, dat ze voor die overlevering en die mededeelingen zeer ontvankelijk zijn.

Als wij de zaak in den breede beschouwen, ons niet ophoudend met verschillen en overgangen, dan staan ten deze tegenover elkaar: alle volken der oudheid (onze eigen voorouders inbegrepen) met de tegenwoordige natuervolken, die overal persoonlijkheid (geesten, goden en demonen) zien en openbaringswetenschap heb-

¹⁾ Dr. N. Adriani, door Dr. H. Kraemer en A. E. Adriani. Amsterdam 1930 p. 159.

²⁾ Paul Radin, *Primitive Man as Philosopher*, N. Y. and London 1927 pp. 49—52 schrijft het volgen van gewoonten toe aan de vrees zich belachelijk te maken als men ervan zou afwijken. Het kan wel zijn, doch zoo ontgaat ons de merkwaardigheid die juist daarin ligt, dat de menigte lacht of spot, ook wel haat, als iemand afwijkt van de algemeene zede.

ben; aan de andere zijde de tegenwoordige Europeanen, blanke Amerikanen enz., die alleen zichzelf als persoonlijkheid beleven, verstandswetenschap hebben, en aan eeuwig onveranderlijke en overal geldende natuurwetten gelooven.

In het volgende hoofdstuk zal ik u een voorbeeld van Indiaansche wetenschap laten zien, dat te denken geeft ¹⁾ ²⁾.

VI. NAAM ALS WERKELIJKHEID. HET SCHEPPENDE WOORD. DE SPRAAKVERWARRING

Een van de opvattingen die overal bij de volken der eerste groep voorkomt, is dat de naam een realiteit is, en niet maar een opgeplakt etiket, en dat het gesproken woord een werking uitoefent. Men zal zich herinneren, dat ook in den Bijbel naam en woord (Logos) gebezigd worden in een beteekenis die uitgaat boven onze alledaagsche opvatting.

De nuchtere analyse der taal bevestigt (hoofdstukken III en IV), dat de Karaïbische naam van het ding reëel samenhangt met datgene wat aan het ding ten grondslag ligt, met dat wat wij gewaarworden als begrip of idee, doch de Karaïb als scheppend geestelijk wezen.

Ik laat nu de Karaïben aan het woord.

„Er bestaat een geest van elk ding dat een naam heeft. Dit geestelijk wezen doet zich eveneens voor in stukken of behoort zelf tot alle mogelijke combinaties. Ieder soort ding heeft zijn

¹⁾ Zie voor Indiaansche wetenschap ook C. H. d. G., A. Ph. Penard enz., De West-Indische Gids XI, en id. Oudheden uit Suriname. Op zoek naar de Amazonen, De W. I. Gids XIII. Hoe hoog de Indiaan de openbaringen die de medicijnman ontvangt, schat, blijkt ook uit de (vermoedelijke) beteekenis van het woord dat den medicijnman aanduidt: Cumanagoto *an-ahua-ke-t* = de wetende, Maipure *mari-ri* = de wetende, Arawak *seme-ti* = de door goede geesten geïnspireerde, Warau *ho-a-rao-tu* = wereldether-heer, *wisida-tu* = kwaad-verdrijver.

²⁾ Adriani (op. cit. p. 64—5) kwam tot het inzicht, dat het animistisch Heidendom materialistisch, *diesseitig* en dus in wezen ongodsdienstig is (of een sterken factor van dien aard heeft).

Ik geef er deze kanteekening bij: voor ons is er, als we ons aan godsdienst gelegen laten liggen, een *diesseits* waarin de natuurwetten heerschen en waarin ons dagelijksch leven ligt; en een *jenseits*. Bij de Indianen, en min of meer bij al die anderen, is deze scheiding niet voltrokken, hoogstens in aanleg aanwezig. In de wereld waartoe de natuur en de mensch behooren, werken ook de goden en demonen. Voor hen zou het geen zin hebben daarbuiten nog een *jenseits* te zoeken. Het lijkt mij, dat het ook bij de Toradja's ongeveer zoo geweest is (zie N. Adriani, Het animistisch heidendom als godsdienst. Oegstgeest 1922).

jana, *jumu* en *tamu-lu*. De *jana* is de individu-geest, de *jumu* (Vader) de geest van een groep individuën, de *tamu-lu* (Scheppende Grootvader) de geest van meerdere groepen. *Tamusi* is de Grootvader van alle scheppende grootvaders. De geestelijke wezens hebben namen, hoewel deze niet immer bekend zijn; de eigennamen van *Tamusi* en van *Jolokan-Tamu-lu* (Demonen-Grootvader) zijn niet bekend. Ieder voorwerp wordt opgedacht; de wereld is Gedachte in materie; het Wezen van alles is Mensch. *Tamusi Kalinja-me man*, *Tamusi* is Mensch (Karaïb)" ¹⁾.

„De naam der zon”, zoo zegt de Karaïbische medicijnman, „is de werking welke die zon doet, welke zij voortbrengt”, enz. ²⁾ En: „Gij blanken denkt, dat dit uit slijk en mest bestaande lichaam, de Rede, de Taal heeft voortgebracht. Wij Roodhuiden gelooven dat de *Aula* (het Woord, de Taal) van de *Wala* [Soort] eerst bestond en dat Het Woord, de Soort, de materie, het lichaam op-dacht”; „elke *wala* (soort) [is] het volmakende Evenbeeld in materie van de vloeiende *wale* (levensharmonie) die haar bezielt; „de soorten . . . van *jana* veranderende, maar inwendig eeuwig van eenzelfde *jumu* vervuld”.

„De Caraïb beweert, dat het geluid van elk wezen, de uiting is van den Wil, de Beweging in de soort. Alle wezens van één geluid vormen één levensharmonie, één kleur, één soort, één eenheid, één lichaam. Zij zijn in staat voort te telen, omdat hunne harmoniën ineenvloeien, één zijn.

De geringste kreet, de geringste beweging, het geringste geluid van het nietigste wezen, is even zeker een deel van het wezen als het lichaam dat wij zien. Meer nog, het geluid, de beweging is het wezen, niet het omhulsel dat slechts een tijdelijk omhulsel der gedachte van den wil vormt. Zoo is ook de Taal van den mensch, van alle menschen uit één oorsprong ontstaan. En al moge, gelijk de individuen van een soort, de een her- de ander derwaarts gaan, zij zijn toch gebonden aan één harmonie, één vloeiing, één Grondgedachte, één Alfabeta. Max Muller beweert dat de talen republieken zijn, de Caraïbische filosoof zegt: Talen zijn koninkrijken en boven alle staat Hij, de Harmonie Eenheid, de Gedachte Eenheid, de Talen-koning, werkende door het Alfabeta. Hoe menigmaal is ons niet door de Pujaipriesters toegevoegd: wij spre-

¹⁾ C. H. d. G., A. Ph. Penard over inwijding en wereldbeschouwing der Karaïben. De W. I. Gids XI.

²⁾ De analyse der taal bevestigt dit; *weyu*, zon, beduidt waarschijnlijk *we(i)* glijden, ijl, licht, (*y*)*u* intelligentie of levenskracht.

ken verschillende talen maar toch alles berust op één spraak" ¹⁾.

In de Warau-mythe van Komatari, den eersten medicijnman, krijgt deze zijn medicijngereedschap stuk voor stuk van verschillende geesten, en elke geest zegt: „ik heb een naam, doch ik zeg hem u niet; als ge een bekwame medicijnman zijt, moet ge dien zelf kunnen vinden" ²⁾. M. a. w. elke geest is een vermogen, en een vermogen is een geest, is geestelijk wezen; den naam kennen is het vermogen bezitten.

Karaïben zeggen: „Toen de Indianen nog een zuiver geweten hadden, kenden zij elkanders oorspronkelijke namen en konden hun dooden bij deze weer in het leven roepen. Thans zijn de levensnamen alleen aan Tamusi (God) bekend, die alle zielen hierbij uit het graf tot zich roept". Bij de geboorte krijgt het kind een naam, bijv. het eerste woord waarbij het lacht, of dat het uitspreekt. De Indianen houden de ware geboortenamen hunner kinderen voor den vreemdeling geheim. Deze kent slechts hun doopnaam of reisnamen ³⁾.

In een stroomversnelling zal men zich wachten den naam van de plek uit te spreken, zoolang men er nog in is: de watergeest zou verstoord kunnen worden en een golf zenden die de boot doet omslaan. Op het spoor van wild, zal men den naam van het dier niet uitspreken. Hoe ver ook af, het dier zou het bemerken, en gewaarschuwd zijn. Een bijnaam, bijv. voor den tapir, „de rat" (Arawakken), hindert niet; hier blijkt wel uit, dat het gaat om de bepaalde klankcombinatie van den naam.

Over het verloren gaan van het oude spreken vanuit de natuur der dingen, vertelden Tupi's (1613): „De spraakverwarring die daarna onder ons kwam, maakte de maat onzer rampen vol, want sedert dien heeft Ieropari [een godheid, die vroeger op aarde was] vermaak met ons gedreven door ons elkaar te laten vernielen en opeten. Het ongeluk steeg ten top, toen ook nog de Portugeezen in ons land kwamen" ⁴⁾.

Karaïben vertelden:

„Eertijds, lang geleden, waren de voorvaderen der Kaliña's

¹⁾ F. P. en A. Ph. Penard, *De menschetende aanbidders der Zonnenslang*, Paramaribo 1907—8, II pp. 6, 7, 16, 22, 23.

²⁾ W. E. Roth, *An inquiry into the animism and folk-lore of the Guiana Indians*, XXX ann. rep. Am. Ethn. Washington 1915 sect. 296A.

³⁾ A. P. Penard, *Iets over de geboorte en de opvoeding van het kind bij onze Karaïben*. De Periskoop no. 41, Paramaribo 8 Aug. 1925.

⁴⁾ Dr. E. T. Hamy, *Les Indiens de Rasilly*, J. Soc. Am. Paris 1908 p. 32.

talrijk, machtig en wijs, gelijk de mieren. De Pujai's [medicijnmannen] kenden het rijk der hemelen, de Zon, de Maan, de Nacht, de Sterren, en konden de toekomst voorspellen.

Maar de *Tunupere* veranderde alles. Gelijk een verslindend monster, een Haai *Tunu* trachtte hij alles in te slikken. Zijn lange armen omkronkelden de arme Roodhuiden. Zijn vurige tongen, zijn oogen verteerden alles. Toen volgde de spraak-verwarring en konden zij elkander niet meer verstaan. Zij braken op naar alle richtingen en geraakten al meer en meer in onkunde en van elkander vervreemd" ¹⁾).

Van buiten bekeken ziet het er aldus uit: de vijf taalfamilies die ik onderzocht, zijn alle in hooge mate klanksymbolisch, en de waarden der elementaire klanken in die families verschillen niet veel van elkaar. Doch, terwijl de Karaïb bijv. een zandbank aanduidt met *sakao* = (vermoedelijk) dikkig-zacht-sappig (*i*-)*ra* (*-ri*) = vast samengetrokken, zegt de Arawak *mo* = zacht *-toko* = langzaam nederdalen (bezinken), de Warau *waha* = droog (verdwijnend, verstuiwend of uitgestrekt). Als het gevoel voor den innerlijken zin der klanken niet meer volkomen levendig is, zal men elkaar niet meer begrijpen. In vele andere gevallen, is in verschillende taalfamilies bijkans hetzelfde klanksymbool in gebruik gebleven, bijv. (1) Kariri *pah* geslagen worden; Karaïbisch *pa-pa-ma* vast aaneenkloppen, *poki*, Chayma *upakoki* slaan; Tupi *nupa* slaan; Arawak *parru*, *forri* dooden; verm. ook Ouitoto *ja*, *fata* slaan; (2) Karaïbisch *to-pu* rots, steen, *to-pe*, *to-po-me*, Cumanago *tei-pe* hard, straf; Tupi *añ-ta* hard, *i-ta* steen, metaal; Arawak *tata* hard; Warau *tha-ira* hard.

De woorden zijn in het algemeen niet tot in het kleinste onderdeel uit de klanksymboliek te verklaren, doch het scheelt niet veel, en daarom vermoed ik, dat het klankinstinct tot in recente tijden het zin-hebbende heeft bewaard en aanvaard, en het zinlooze heeft geweerd. Weliswaar zou ik niet durven zeggen, dat in de Europeesche talen de klanksymboliek zoo weinig te beteekenen heeft, of de sporen ervan zoo bijna geheel zijn uitgewischt, als velen onzer taalgeleerden meenen; een onderzoek zou verrassingen kunnen geven! Maar in elk geval is er dan toch dit verschil, dat hún de zaak zoo geheel en al uit het gevoel is gegaan, dat zij deze meening kunnen hebben, en niemand het tegenspreekt.

¹⁾ Penard, *Menschet*. aanb. II p. 29 vlg.

VII. ONTWIKKELINGSGANG

Nog veel meer over het ontstaan van mensch en aarde, vertellen de mythen der Zuid-Amerikaansche Indianen, en ondanks locale verschillen en hier en daar verwording, kan men er een gesloten geheel in herkennen, waarbij (voor zoover ik ze ken) ook de mythen van Midden- en Noord-Amerika zich aansluiten. Uit dat alles blijkt, dat de Indiaan het aldus ziet, dat de hemel er het eerst was, en daarna een godheid de aarde schiep; de mensch was hemeling en werd eerst later de aardse mensch; toen, of reeds eerder, werden ook verschillende vroeger goedgezinde geesten demonisch. De goede geestelijke machten echter, die medelijden met den mensch kregen, schonken hem de medicijnkunst waardoor hij ze te hulp kan roepen; doch tegenwoordig zijn de geestelijke machten moeilijk bereikbaar, en, afgesneden van goddelijken bijstand, gaan de Indianen den ondergang tegemoet. —

— Net het omgekeerde gelooft de Europeaan. De richting die zijn wetenschap nam, voerde hem tot de meening, dat in een vroegen tijd er alleen mechanisch-physische materie was; daaruit ontwikkelde zich het vegetatieve leven en daaruit het dierlijke, en de mensch is de diersoort *Homo sapiens*. De volken der oudheid en de natuurvolken zijn minder *sapiens* (wijs) dan hijzelve; hun wereldopvatting is hem een overwonnen standpunt.

Bekijkt men nu echter de verschijnselen nader, dan komt het niet uit. Want de veelal rijke talen, belangrijke mythen en geestige verhalen der primitieve volken, getuigen van sterk geestelijk leven, en in kunstzin, edele opvattingen en gezond verstand zijn ze volstrekt niet onze minderen. En wie zou, ziende hoe hulpeloos wij drijven in de wereldcrisis, durven zeggen dat de moderne cultuurmensch het verder gebracht heeft in wijsheid?

Hier voeren de in de vorige hoofdstukken van dit opstel gewonnen inzichten naar een spoor. Zij wijzen naar een ouden toestand, waarbij de mensch geestelijk-lichamelijk nog als embryo in de groote wereld besloten was. De wereldintelligentie, of de wijsheid der natuur, die bij ons nog het lichaam bestuurt, bestuurde bij hem ook de ziel; instinctwezen was hij, doch als zoodanig in zijn doen en laten vanzelve wijs, en die wereldintelligentie inspireerde ook wel zijn bewustzijn, als openbaring van hoogere machten.

Wij zien dan, dat het oude, hier vlugger, ginds langzamer, verwelkt is, het meeste wellicht bij de sterk-intellectuele en zich zelfstandig voelende Europeanen van dezen tijd, doch nergens

volledig. Overal, ook daar waar er aan de oppervlakte een schijn van gelijkheid is, zijn in de volken, in de groepen, in de enkele individuen, de oude instinctieve en de nieuwe vrije zielekrachten beide aanwezig. Doch op zoo verschillende wijzen, dat hier welhaast passen de woorden van Thomas à Kempis, als hij spreekt over de Natuur en de Genade: „deze beiden gaan tegen elkander in, en uitien zich daarbij zoo ingewikkeld en moeielijk naspeurbaar, dat alleen een geestelijk en inwendig-verlicht mensch alles ervan duidelijk weet te onderscheiden, en dan nog alleen maar met groote moeite”.

Een volkenkunde die hierin den weg weet te wijzen, kan iets doen voor de moeilijkheden der menschheid.

Zoo zijn wij gevoerd naar de groote wereld en den tegenwoordigen tijd, en betuigen onzen eerbied en dank aan het volk der Karaïben, met hun schoone taal,

Het merkwaardige Karaïbisch.

Een lange noot, die betrekking heeft op het geheel. De gebroeders F. P. en A. Ph. Penard hebben reeds in 1907—8 bekend gemaakt, dat in de Karaïbische taal elke klank een eigen beteekenis heeft, en dat de Karaïben dat weten. De door hen gegeven beteekenissen komen niet geheel overeen met dat wat uit mijn analyse te voorschijn kwam; wellicht hebben de schrijvers erdoor gemengd wat zij in andere talen meenden op te merken. — De beschouwingen van W. Wundt, *Völkerpsychologie I*, over klanksymboliek, zouden bijna als inleiding kunnen dienen bij mijn vondsten. — De mededeelingen van R. Steiner over taal en over de bewustzijnsverandering in den loop der tijden en haar zin in het wereldbestel, en vele andere mededeelingen, passen op treffende wijze op hetgeen bij de Indianen en in hun talen is aangetroffen. — Letten op het expressieve in de natuur, dat deed Goethe; Steiner, die de diepe dingen van wereld en mensch in het bewustzijn beleefde, beval het aan als een weg om in het „openbare geheim” (Goethe) door te dringen. Voortreffelijke opmerkingen ook bij Oswald Spengler, zij het al, dat hij ten slotte in onze beschaving alleen het demonische en vervallende ziet, en niet de opstandingsmogelijkheden die de mensch als een gave in zich heeft. — De opvatting dat elke klank een eigen beteekenis heeft, heeft van ouds gegolden (o.a. Plato's *Kratylos*; laatstelijk nog bij Wilhelm von Humboldt en Bilderdijk). Men had de klok wel hooren luiden doch wist niet waar de klepel hing, kon het niet aanneemelijk maken, en zoo werd het later niet meer geloofd. Thans blijkt dat het een taalgrondslag is in al de taalfamilies die ik tot dusver onderzocht: Arawak-Maipure, Warau, Karaïbisch, Kariri en Tupi-Guarani. Mijn vermoedens gaan nog veel verder, o.a. ten aanzien van de Indo-Europeesche talen. Zonder dat een systematisch onderzoek plaats vond, zijn in talen van verschillende werelddeelen fragmenten van een dergelijke klanksymboliek aan het licht gekomen, die opmerkelijk lijken op die van het Karaïbisch, enz.

Het slot van dit opstel mondt uit in het „kern-probleem der ethnologie” als onlangs omschreven door de vraagstelling „hoe moeten wij denken over de primitieve mentaliteit (geestesgesteldheid)” (*Eth-*

AANHANGSEL — APPENDICE ¹⁾

(1) Correspondance entre le son et le sens en Caraïbe.

Les Indiens Kaliña (Galibis ou Caraïbes de la terre ferme) prétendent que dans leur langue chaque son représente un principe ²⁾.

Cette assertion se trouve confirmée par l'analyse des langues de la famille caraïbe. Les sons y représentent des principes qu'on peut décrire (d'une manière fort approximative et bien insuffisante!) de la façon suivante ³⁾.

<i>h</i>	?
<i>k</i>	fort, tenace (force impersonnelle)
<i>n</i>	inerte
<i>r</i> (<i>l</i> = <i>r</i>)	contracter, force concentrée
<i>t</i> (<i>d</i> = <i>t</i>)	force dirigée ou piquante, force personnelle, raide
<i>s</i>	durée, consistance
<i>m</i>	discret, doux, élégant, collé ou caché, à quelque distance
<i>p</i> (<i>b</i> = <i>p</i>)	sortir avec force; toucher en se répandant
<i>y</i>	= <i>i</i> ?
<i>ī</i> (y russe)	?
<i>i</i>	mince, fin, petit, vite, énergique, principe, activité se dirigeant au dehors
<i>e</i>	apparence, état, extérieurement
<i>a</i>	présence, réalité
<i>o</i>	immobile, obligé, intérieurement
<i>u</i>	vivement, force vitale, puissance magique, intelligence

(Notez que ces significations suivent la gamme des voyelles).

Assez souvent on rencontre:

<i>ui, wi, -i</i>	s'éloignant de
<i>ue, we, ye, e</i>	1° glissant, 2° clair, lumière
<i>ua, wa, wo</i>	fermeté, assurance, l'être autonome
<i>uo, wo</i>	restant en soi-même, passivité
<i>ku</i>	force vivante, fluide vital, fluide
<i>kua</i>	très fort, très puissant

Ce résultat est sensiblement le même que celui que j'ai obtenu en analysant les langues Kariri ⁴⁾, Tupi-Guarani ⁵⁾, Warau ⁶⁾ et Arawak-nologendag te Amsterdam 1932, T. K. N. Aardr. Gen. 2 XLIX p. 353 vlg.). Ik merk op, dat het vraagstuk eerst recht belangrijk wordt, doordien het eigenlijk tweezijdig is: de primitieve geestesgesteldheid, en onze eigen geestesgesteldheid.

¹⁾ Sans indice: Kaliña; Ch = Chayma; Cum = Cumanagoto; Mak = Makuchi; Oy = Ouayana; Tam = Tamanaco.

²⁾ F. P. en A. Ph. Penard, De menschetende aanbidders der Zonneslang, Paramaribo 1907—8.

³⁾ Il y a de légères différences entre les sons dans les divers dialectes de la famille caraïbe.

⁴⁾ C. H. d. G., Das Kariri. J. Soc. Am. Paris XXIV 1932.

⁵⁾ Pas encore publié.

⁶⁾ C. H. d. G., The inner structure of the Warau language of Guiana. J. Soc. Am. Paris XXII 1930. Id. Het merkwaardige Warau. De W. I. Gids XII.

Maipure ¹⁾. Outre les sons énumérés ci-dessus ou de leurs équivalents, le Warau a le *d*, le Kariri le *d* et le *b*, l'Arawak le *l*, le *d* et le *b*. ²⁾

(2) Exemple d'analyse: R caraïbe.

a) Il semble que dans les formes suivantes, *a-ri*, *re*, *ra* signifie „fixé”, „comprimé”, „résistance”.

ari feuille, *epuli* fleur (*pu* se dilater, épanouir, *l = r*) *aripipo* coquilles (*pipo* peau), *arika* faire sortir le manioc de la couleuvre (presse) à manioc (*i-ka* enlever, ôter), *arimo* mettre le manioc dans la couleuvre (*mo* mettre, cacher), *arinatu* poêle à manioc (*atu* chaud), *orino* argile, *arepa* gâteau de manioc (*pa* répandre), *aripapu* mettre en pièces et répandre (*papu* rejeter), *arima* payer (*ma* mettre), *arirumu* voler, (l'oiseau), *urina* bouleverser, *t-ori-me* roulant, *iri* mettre, donner, *os-erika* glisser (*i-ka* enlever, ôter), *kiri* attaché fortement, *kil* polir, râper, *kiririka* trainer, *mil* lier (*l = r*; *m* mettre), *-ri*, *-li* suffixe du Possessif, *-re*, suffixe formant des adjectifs = attaché à la surface, *ereke* tumeur, *erena* se fondre, *kerenga* détacher, délier (*i-ka* enlever, ôter), *kerereka* effiloche, dérouler, *reti* bout, sommet, poteau de milieu de la maison, *remeti* corne, antenne (*ti* courte et rigide), Ch, Cum *ta-re* ici, *rapa*, Cum, Tam *-re* encore, derechef, aussi, *erama* retourner.

b) Il semble que dans les formes suivantes *ra* signifie „fixe”, „ferme”.

ra, le sol, *pupu-ru ra-ri* plante du pied, *sakao i-ra -ri* banc de sable, *sura*, Oy *yara* boucan, *yara* poutre du toit, *pakara* panier, Cum *mukura* cruche (*mu* caché *ku* liquide), *iraka* fendre (*i-ka* enlever, ôter), *itaranga* (*ikaranga*?) détacher, *erama* peindre la peau (*ma* mettre), *eramuku-ru* sueur (*ku* liquide), *irana* le centre.

c) Il semble que dans la langue Kariri, *-re* ou *-le* signifie „caractère” ou „personnalité” (p. e. *u-re* colère). D'une manière analogue en Caraïbe: (*w*)*o-re* colère, *ere* vite, *ere* foie (organe de la vaillance), *ura* méchant, turbulent. Comp. encore *uro*, *uwlo* souffle, *worema* respirer, *aura* langage, parler, *worupa*, transitif *erupa* parler, *wori* femme, *wokiri* homme, Ch *warayto* homme.

d) Il semble que dans les formes suivantes *ro* signifie „réuni” ou „concentré”.

-maro avec, en compagnie de, *paporo* tous, tout (*pa* répandu, *papo* entièrement), *aro* prendre avec soi, emporter, *poro -poro* pli, *koro* ordures; *au-ro* moi-même, *ero* ceci, *moro* cela, *eropo* ici, *yarowa* par ici, *otoro* combien? (*oti* chose, quoi?), *oroa* trois.

e) Il semble que dans les formes suivantes *ru* signifie „contracter”, „adhérer”.

aruta se dessécher (*ta* devenir), *ru* fatigué, faible, *irupa* sain, bon

¹⁾ C. H. d. G., The Arawak language of Guiana. Verh. Kon. Ak. Wet. Amsterdam Lett. XXVIII n°. 2 1928. Id. Het merkwaardige Arawaksch De W. I. Gids XI.

²⁾ Comp. encore F. Hestermann 1° Fast alle Gebilde der Sprache [Taulipang] zeigen deutliche Zusammensetzung (Th. Koch-Grünberg, Vom Roraima zum Orinoco, IV Stuttgart 1928 p. 184), 2° Je mehr man sich nun in die Sprachtypen forschend und vergleichend versenkt um so mehr beobachtet man, dass die Zusammensetzung eine vorher ungeahnte Ausdehnung annimmt (Actes prem. congr. int. ling. La Haye 1928. Leiden, p. 143).

(-pa négation?), *irumbo* mort (*mbo* passé), *iromun* la saison de la sécheresse, *aruka* mettre dedans (comp. *arika* faire sortir), *uruka* s'échouer, se prendre (*ka* force), *urupe* champignon.

(3) Particules d'usage fréquent dans la formation des mots karaïbes (surtout Kaliña) indiquant: a des actions et des événements (verbes), o des noms d'objets et de personnes (substantifs, pronoms), q des qualités (adjectifs, adverbess), r des relations (postpositions, indices casuels, adverbess).

- o -*ki* fortement attaché énergique, mâle
- q,r -*ke* avec, l'instrument avec lequel
- a -*kepu* négation, cesser = -*ke-puin*?
- a -*ka* avec force
- a -(i)*ka* enlever, ôter
- a -*ko* causatif de -*ke* ou de -*ka*
- [-*ko* suffixe de l'Impératif]
- r -*ko* attitude active, état actif
- o -*ko(n)* titre d'honneur
- [-*kon* suffixe de pluralité, comp. -*ke* et *y-ako-no* ami, compagnon]
- a -*ku*, -*kī* force?
- q -*ne* durée sans terme
- [o -*nimbo* Passé = -*ne-po*]
- a -*na* la qualité indiqué par -*ne* se réalise
- r -*na* la position se continue
- a -*no* causatif de -*ne* ou de -*na*
- [-(o)-*no* la personne ou la chose qui est]
- a -*nopo*, -*nopu*, Cum -*nupi* contraindre, forcer
- a -*nuku* effort très énergique?
- a -*numu* effort modéré?
- ndi*, -*nda*, -*ndo* = -*ne-ti*, -*ta*, -*to*
- [-*ri*, -*li*, -*ru* etc. (harmonie vocalique) uni à, suffixe du Possessif]
- q -*re* attaché à la surface
- a -*ro* causatif de -*re*
- o -*ro* réuni, concentré
- a -*ti* un peu, un moment
- o -*ti* court et rigide, bout saillant
- [Cum, Tam -*te* suffixe de l'absolu, de l'abstrait; Cum *a-mach-r* ton péché, *machi-r-te* le péché, Tam *pe-ri* mon front, *pe-te* front, *i-t-aremu-tu-nu* sa blancheur, *aremutu-n-de* la blancheur]
- a -*ta* entrer en scène
- r -*ta* montrant l'endroit
- a -*to* causatif de -*ta*
- [-*to-no* nom d'agent]
- [-*to-po* l'instrument ou l'endroit]
- [-*to-pu*, -*ti-po* Passé]
- o -*tu* force corporelle
- o -*si* fin et persistant (démangeaison, douleur, goût, etc.)
- [a -*se* désir et Conjonctif]
- q -*sak* = s remplaçant *mu*, *pu*, *ku* ou *ti* + *a-ke* avec?
- q -*me*, Cum etc. -*pe* guise, façon (comp. *me* peinture, dessin, *mamu*, *mome*, *memu*, Cum *emui-t* rond, cycle, tourner)

- a -*ma* appliquer doucement
 a,q -*ma* négation = -*ne-pa*
 a -*mati* finir
 a -*mu* caché ou s'éloignant
 q -*muin* absence = -*ne-puin*
 o -*yumu*, -*imo*, -*ima*, esprit = image vivante ou vie cachée? exemples voir (4)
 q -*pe* plein de
 a -*pa* se répandre sur une surface
 a,q -*pa* négation = répandu?
 a -*po* ordonner
 r -*po* sur une place
 [-*po*, -*mbo* Passé]
 a -*poti* fréquentatif
 a Cum. -*pte* remplir
 a -*pu* se répandre dans l'espace, remplir l'espace
 q -*puin* absence = -*pe-wi-ne*?
 r -*wi*, Cum (o)-*i* disparaissant

(4) Le suffixe -*yumu*, -*imo*, -*ima* = esprit.

a) Noms des constellations, p.e. *woko-yumu* la Croix du Sud, émanant de soi et dirigeant la vie des oiseaux *woko* ou pauciche (Crax sp.), Tam. *paviš-ima* lieu de pauciches.

b) Esprits-créateurs, p.e. *kusa-yumu* l'esprit-crabe, esprit-père des crabes.

c) Esprits et personnages mythologiques, p.e. *Wire-imo* l'esprit de la montagne, *Epete-mu* dieu-législateur des Kalifna's qui perdit un jambe et devint la constellation d'Orion (comp. *peti* cuisse, mais aussi Mak. *pechi* rayons du soleil), *Makuna-ima* l'un des jumeaux divins, *kana-imo* assassin, *ere-mi* paroles sacramentales chantées par l'homme-médecin (*ware* chant), Cum *ma-yum* parler.

d) les formes pétrifiées de personnages ou d'objets mythologiques p.e. la montagne *Roro-ima* = le tronc de l'arbre mondial coupé jadis par les dieux ¹⁾; peut-être aussi *par-ima* fleuve Rio Branco (*paru* eau; Kalifna *Palima* = le Paradis ²⁾) etc.

e) *yumo* reine des termites, des abeilles, *wano-yumu* abeille (*wano* miel), *simo-mo* bourdon, *opo-mu* mouche bourdon, *manura-imo* prior-donte, *kuru-mu* vautour, *po-mui* piment, *yum-be* piquant, amer, *aporo-mu* sensitive, *para-mu* arc-en-ciel (*para-na* mer, *paru* eau; l'arc secondaire est la couronne en plumes *umari* d'un esprit; comp. „la couronne en plumes de l'homme-médecin est le symbole Cercle-Soleil” ³⁾).

f) noms de serpents, p.e. *wato-imo* serpent-corail (*wato* feu), *kure-wako-imo* serpent-perroquet (*kurewako* perroquet); *ere-imo* raie (*ere* foie, *ari* feuille), *waya-mu* tortue.

¹⁾ Roth, op. cit. section 171; Koch-Grünberg op cit. II pp. 26, 35; G. H. H. Tate, Through Brasil to the summit of Mount Roraima. The nat. geogr. mag. Washington Nov. 1930 *ru-ru-ima* = the Father of Waters.

²⁾ Penard, op. cit. III p. 116.

³⁾ Penard, op. cit. III p. 99.

g) *omo* parent, familie, *munu* sang, *me* plur. *ma-kon* enfant, *mu* fils, *mu* testicule, *mo* oeuf, *yumu*, *yumang*, *imu* (voc. 1774) père, Cum. *y-mue-pte-honorer*, *mu* tubercule, *morán* charme (l'ingrédient principal est souvent un tubercule), *pana-ima* tubercule, remède contre l'otalgie (*pana* oreille), *amorepa* exercer la magie, Cum *imoronet* poison, Cum *moronto* douleur, *omuka* sagace, fin.

h) *wemo* se briser, crever, (*wemopo* éclater, *imoti* bouillir (intr.).

i) Comp. encore *Tamusi* le dieu-lumière, *tamu-ru* vieillard, grand-père, *tamu-ne* blanc, *amuya* belle (se dit d'une femme), *amuyako* jeune fille, vierge, (Penard ¹) *amu*, *mu* = esprit, vierge, pur), *yamun(a-ri)* le coeur d'un arbre, le corps humain.

(5) Kanttekeningen bij de Encyclopaedie der Karaïben door W. Ahlbrinck, Amsterdam 1931.

- p. 57, 328 enz, reflexieven — wellicht beter te vergelijken met het Grieksche medium.
- 79 *amaña* is vermoedelijk de opperste der watergeesten, de Natuurgodin of Groote Moeder.
- 87 *anokī* schaven — ten rechte *anokapu*?
- 107 *asicaru* suikerriet — verm. van Spaansch *asúcar*.
- 133, 408 *ema* — de oorspronkelijke beteekenis is wellicht niet „werpen”; misschien „zich naar ginds begeven”, vgl. *oma* vallen en *oma*, Tam *ačema* weg, pad (o-, *ač-* reflexief of medium).
- 138 *emi* — wellicht niet „oppervlakte, buitenkant”, doch „vasthoudend, aanklevend”, vgl. *mi* wortel.
- 166, 181, 295 *-imo*, *-mo* verafschuwde wezen — feitelijk „geest”, zie hiervoren (4).
- 199 misschien rechtstreeks uit het Nederlandsch de inder tijd bij Karaïben in Venezuela opgeteekende woorden *kéremeci* rasoir = scheermes (Pelleprat 1655) en *sipiquiri* espejo = spiegel (Martino à Taradell 1774).
- 216 *paranakērē* blanke (uitstekend stuk der golven) — de oude etymologie *parana* zee *wokiri* man ziet er waarschijnlijk uit.
- 218 *kire* eigendom — duidt op eigendom dat een dier is (volgens Penard, bevestigd door vergelijking met andere Karaïbische talen).
- 224 *kona* afvegen — wellicht = *ko(ro)* onreinheid, vuil *na* vlak worden, vlak maken.
- 290, 465 *-tokome* is het meervoud van *-tome*.
- 311, 367 *-pe*, suffix — ook, en waarschijnlijk nog in den huidige tijd, aanduidend „volheid, overvloed”, zie p. 487b) en mijn Ét. Ling. car. p. 103; dat zal ook wel de beteekenis zijn in de adjectieven die dit suffix hebben.
- 315—6 *nari* suffix aanduidend een zekere rondheid — wellicht *na* vlak, oppervlak, *-ri* bezitssuffix; *sinari* fluit — misschien van Spaansch *señal* of Fransch *signal*?
- 322 *epino* iemand met geneesmiddelen behandelen — ten rechte *epinopu*, p. 153?

¹) Penard, op. cit. II p. 49, III 134, 174, 183.

- 344, 438 *Sipu* = de Essequibo, aan welks middenloop nog in de 18e eeuw Karaïben woonden.
- 385 *ponu* ruiken — ten rechte *ponoki*?
- 387 *-poti* suffix = herhaald, of nu en dan (doen).
- 422 *sarakapo* — ten rechte *sarakapoti* (*-poti* zie hiervoor)?
- 428 *se* — vermoedelijk *se* = dikkig, wollig, *ti* = uitstekend einde, *pu* = gezwollen.
- 474 *tuwalo* — is dit wellicht het participium, en *t(u)*- een praefix?
- 481 *uruango* naam dien men aan de Boschnegers geeft — verm. = Loango (-negers).
- 490 enz. *w*- aanvangsklank 1e persoon — behoort wellicht bij den werkwoordswortelen valt ten deele of geheel weg bij de prefixen *m*- en *n*-. Ik kan dat hier niet verder uiteenzetten; men moet daarvoor ook met andere Karaïbische talen te rade gaan. Dit is trouwens in het algemeen gewenscht; nochtans is het Karaïbisch van Suriname vermoedelijk een der talen die den ouden toestand het zuiverste heeft bewaard, en de weergave in de Encyclopaedie is zoo goed, dat men de merkwaardige dingen in dit opstel besproken, met de Encyclopaedie alleen, reeds kan nagaan.